

Nowoczesne Systemy Zarządzania
Zeszyt 13 (2018), nr 4 (październik-grudzień)
ISSN 1896-9380, s. 245-266

Modern Management Systems
Volume 13 (2018), No. 4 (October-December)
ISSN 1896-9380, pp. 245-266

Instytut Organizacji i Zarządzania
Wydział Cybernetyki
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

Institute of Organization and Management
Faculty of Cybernetics
Military University of Technology

Perspektywy rozwoju gospodarki polskiej

Development prospects for the Polish economy

Henryk Pałaszewski

Wojskowa Akademia Techniczna,
Wydział Cybernetyki

Abstrakt. Gospodarka rynkowa rozwija się cyklicznie, co znajduje swoje odzwierciedlenie w falowaniu aktywności gospodarczej. Przyczyny załamania aktywności gospodarczej w każdym cyklu są różne, ale przebieg cyklu jest podobny. Przyczyną ostatniego kryzysu w gospodarce światowej było załamanie się rynku nieruchomości w Stanach Zjednoczonych. Po około dwóch latach tendencje spadku produkcji w wysokorozwiniętych gospodarkach zostały zahamowane i weszły one w fazę powolnego ożywienia. Gospodarka polska jest częścią gospodarki światowej. W tych warunkach otoczenie zewnętrzne wpływa na procesy rozwojowe w naszej gospodarce. Dlatego też analizując tendencje rozwojowe gospodarki polskiej, należy zwrócić uwagę na czynniki, które wpływają na poziom aktywności gospodarczej w głównych centrach gospodarki światowej, a więc w Stanach Zjednoczonych i Unii Europejskiej. Na tym tle dokonano analizy tendencji rozwojowych gospodarki polskiej i perspektyw dalszego jej rozwoju.

Słowa kluczowe: rozwój gospodarczy, wzrost gospodarczy, konsumpcja, inwestycje, gospodarka Polski, gospodarka światowa.

Abstract. The market economy develops cyclically, which is reflected in the wave of economic activity. The reasons for the breakdown in economic activity in each cycle are different, but the course of the cycle is similar. The cause of the recent crisis in the global economy was the collapse of the real estate market in the United States. After about two years, the tendencies of the decline in production in highly developed economies were stopped and they entered the phase of a slow recovery. The Polish economy is part of the global economy. Under these conditions, the external environment affects the development processes in our economy. Therefore, when analyzing the development trends of the Polish economy, attention should be paid to factors that affect the level of economic activity in the main centers of the global economy, in the United States and the European Union. Against this background, the development trends of the Polish economy and prospects for its further development were analyzed.

Keywords: economic development, economic growth, consumption, investments, Polish economy, global economy.

Wstęp

Rozwój gospodarczy to proces zmian, które dokonują się w gospodarce w długim okresie. Analizując ten proces, należy zwrócić uwagę na dwa jego aspekty ściśle ze sobą związane – zmiany ilościowe i jakościowe.

Zmiany ilościowe w teorii ekonomii określane są mianem wzrostu gospodarczego. Do niedawna jeszcze pojęcia wzrost i rozwój gospodarczy uważane były za tożsame. W ostatnich latach w analizie procesów gospodarowania zaczęto przywiązywać większą wagę do roli czynników pozaekonomicznych, takich jak poczucie bezpieczeństwa i dobrobytu społecznego. Takie podejście do analizy tych procesów zaowocowało odrębnym traktowaniem procesów wzrostu i rozwoju gospodarczego.

1. Współczesne determinanty rozwoju gospodarczego

W literaturze przedmiotu ma miejsce duża zgodność poglądów odnośnie określenia istoty wzrostu gospodarczego (Barczyk, 1993, s. 9). I tak Michał Gabriel Woźniak twierdzi, że „wzrost gospodarczy oznacza zmiany polegające na powiększeniu się całej gospodarki wynikające ze zmian w jej elementach składowych” (Polska Agencja Informacyjna i Inwestycji Zagranicznych, 2015) Oczywiście procesy wzrostu gospodarczego prowadzą w czasie do przeobrażeń jakościowych, których efektem jest poprawa poziomu życia i dobrobytu społecznego.

Na procesy wzrostu gospodarczego oddziałuje splot różnorodnych czynników. W teorii ekonomii dzieli się je na dwie grupy, a mianowicie tradycyjne i nowoczesne. Do grupy tradycyjnych czynników zwykle zalicza się takie jak praca, kapitał i bogactwa naturalne.

We współczesnych warunkach gospodarowania w rozważaniach teoretycznych podkreśla się znaczenie, jakie odgrywają w procesach wzrostu gospodarczego innowacje, pod pojęciem których rozumie się postęp w technice, technologii, wiedzy, nauce oraz w organizacji pracy i zarządzaniu procesami wytwórczymi.

Z rozwojem gospodarki rynkowej nierozzerwalnie związane jest falowanie aktywności gospodarczej. W tym miejscu rodzi się pytanie, jakie warunki musiałyby być spełnione, aby osiągnąć i utrzymać w długim okresie zrównoważony przebieg procesów rozwoju gospodarczego.

W rozważaniach teoretycznych wskazuje się, że taki stan można osiągnąć, spełniając jednocześnie trzy warunki:

- a) osiągnięcie i utrzymanie zrównoważonego wzrostu ekonomicznego – oznacza to równowagę na rynku dóbr i usług, kapitałowo-pieniężnym oraz rynku pracy,

- b) stworzenie warunków dla społecznie zrównoważonego wzrostu, co oznacza przede wszystkim sprawiedliwy i akceptowany podział dochodu,
- c) utrzymanie warunków dla zrównoważonego wzrostu ekologicznego, co odnosi się przede wszystkim do zachowania odpowiednich relacji pomiędzy działalnością gospodarczą człowieka a przyrodą (Biskup, 2012 s. 107).

Warunki te w praktyce nigdy nie były, nie są i chyba nie będą spełnione. Dlatego nierozzerwalnie z rozwojem gospodarki rynkowej związany jest jej cykliczny postęp. W procesie rozwoju występują różnego rodzaju wahania aktywności gospodarczej zdeterminowane czynnikami ekonomicznymi, politycznymi czy też społecznymi. Mechanizm tych zmian będący wynikiem różnorodnych czynników w czasie przebiega z różnym natężeniem. Najczęściej jako kryterium – pozwalające wyodrębnić poszczególne rodzaje wahań – przyjmuje się czas ich trwania. Zgodnie z tym kryterium możemy wyróżnić następujące rodzaje wahań aktywności gospodarczej:

- a) tendencję rozwojową (trend),
- b) wahania cykliczne,
- c) wahania periodyczne,
- d) wahania przypadkowe.

We współczesnej gospodarce krajów wysokorozwiniętych występuje równocześnie wiele rodzajów wahań aktywności gospodarczej. Przede wszystkim są to cykle koniunkturalne, wahania sezonowe związane z rynkami produktów rolnych czy też bardzo krótkie zmiany aktywności gospodarczej wywołane na przykład niepokojami na rynkach finansowych.

Najważniejsze znaczenie dla procesów rozwoju i wzrostu gospodarczego mają cykle koniunkturalne. Syntetyczną ich charakterystykę możemy znaleźć w pracy Ryszarda Barczyka i Zygmunta Kowalczyka „Metody badania koniunktury gospodarczej” (Gadomski, 2002, s. 27-29).

Wyróżniają oni następujące cechy cykli koniunkturalnych:

- a) są wynikiem samowyzwalających się mechanizmów wewnętrznych,
- b) swym zasięgiem obejmują całą gospodarkę,
- c) sekwencje wzrostowe oraz spadkowe zmian wielkości ekonomicznych są oddzielone punktami zwrotnymi,
- d) punkty zwrotne powtarzają się ze stosunkowo względną regularnością,
- e) fluktuacje mają charakter krótko- i średniookresowy.

We współczesnej gospodarce światowej, a szczególnie w krajach wysokorozwiniętych dominuje konkurencja niedoskonała. Korporacje transnarodowe, wielkie firmy narodowe funkcjonują w ramach konkurencji monopolistycznej bądź w warunkach oligopolu. Mechanizm konkurencji niedoskonałej prowadzi do powstania i utrwalania się nierównowagi rynkowej. Przejawia się ona w postaci, którą można określić mianem nierównowagi podażowej. Oznacza to nic innego jak wystąpienie na poszczególnych rynkach nadwyżki podaży w stosunku do wielkości popytu rynkowego.

Na tych rynkach mechanizm kształtowania popytu, podaży i cen działa w sposób ułomny. W warunkach konkurencji niedoskonałej elastyczność mechanizmu rynkowego blokuje system kształtowania cen. Ceny nie wynikają ze wzajemnych relacji pomiędzy popytem a podażą, ale są wynikiem decyzji podejmowanych przez główne firmy na rynku, a więc są cenami administrowanymi (monopolistycznymi).

Mechanizm rynkowy oparty na tym systemie jest nieelastyczny, a tym samym nie prowadzi do automatycznego powstawania i utrzymywania się równowagi nie tylko w skali mikroekonomicznej, ale także w skali makroekonomicznej. Dodatkowo we współczesnej gospodarce światowej wyróżnić możemy kilka jej cech charakterystycznych, jak:

- a) długookresowa intensyfikacja międzynarodowych powiązań gospodarczych ze wszystkimi jej skutkami,
- b) zwiększenie liczby podmiotów uczestniczących w tych powiązaniach oraz zróżnicowanie form powiązań międzynarodowych,
- c) charakterystyczny dla gospodarki rynkowej cykliczny rozwój (Kołodko, 2014, s. 161-180).

Współcześni liberałowie twierdzą, że swobodnie funkcjonujący mechanizm rynkowy jest lepszym rozwiązaniem dla gospodarki w porównaniu do różnych form ingerencji państwa w życie gospodarcze. Nie wszyscy ekonomiści podzielają ten pogląd.

Do krytyków neoliberalnej polityki gospodarczej zaliczyć należy przede wszystkim laureata Nagrody Nobla – Josepha Stiglitz. Nie bez racji twierdzi on, że rynek nie zawsze prowadzi do optymalnych rozwiązań problemów związanych z rozwojem gospodarczym. W takich wypadkach konieczna jest zewnętrzna ingerencja, którą winien inicjować rząd. Do działań wspomagających procesy rozwojowe zalicza się przede wszystkim:

- a) pomoc w oddłużaniu biedniejszych krajów,
- b) stosowanie mniej rygorystycznych działań wobec krajów ogarniętych kryzysem, np. rozluźnienie polityki fiskalnej i monetarnej, aby doraźnie zwiększyć popyt,
- c) bardziej rygorystyczne przepisy dotyczące kontroli banków,
- d) poprawa zarządzania ryzykiem, szczególnie związanym z wahaniami kursu walutowego,
- e) bardziej przyjazne traktowanie krajów rozwijających się w stosunkach handlowych (Kotyński, 2018, s. 16).

Procesy wzrostu i rozwoju gospodarczego ze swej natury prowadzą do łamania stanu równowagi, ale równocześnie uruchamiają siły prowadzące do osiągnięcia jej nowego poziomu.

2. Tendencje rozwojowe gospodarki światowej

We współczesnej dobie można zaryzykować twierdzenie, że w gospodarce światowej stan nierównowagi jest elementem trwałym, a równowaga – przejściowym. Do głównych źródeł tego zjawiska zaliczyć należy przede wszystkim:

- a) postępujące procesy globalizacji,
- b) zmiana układu sił gospodarczych na świecie,
- c) gwałtowny rozwój rynków finansowych.

Globalizacja w swej istocie oznacza funkcjonowanie rynku ponad granicami państw narodowych. Nie można przecenić roli mechanizmu rynkowego jako regulatora efektywnego funkcjonowania gospodarki. Oprócz wielu zalet rynek ma jedną zasadniczą wadę, a mianowicie eliminuje z gry rynkowej najmniej efektywnych uczestników. W warunkach globalizacji i funkcjonowania rynku ponad granicami narodowymi mniej prężne organizmy gospodarcze tracą swoje pozycje w międzynarodowym podziale pracy.

W nieodległej jeszcze przeszłości, w globalizującej się gospodarce światowej można było wyróżnić trzy główne jej centra: USA, Unię Europejską oraz Japonię. Wzajemne relacje między tymi ośrodkami determinował stan koniunktury w gospodarce światowej.

W ostatnich latach dynamicznie rozwijająca się gospodarka Chin, a także Indii, doprowadziła do zmiany układu sił w gospodarce światowej.

Prawidłowo funkcjonujący system bankowy zapewnia gospodarce podaż kredytów i równowagę pieniężną. System bankowy jednak jest ściśle powiązany z rynkiem pieniężnym, walutowym i kapitałowym. Na szczególną uwagę zasługuje rola i znaczenie rynku finansowego. Staje się on konkurencyjny w stosunku do systemu bankowego, bowiem oszczędności pieniężne ludności trafiają bezpośrednio do inwestorów giełdowych, pomijając pośrednictwo bankowe. Wzrost roli i znaczenia w gospodarce rynku finansowego oznacza przechodzenie od systemu zadłużeniowego, w którym inwestorzy zaciągali kredyty w bankach, do systemu giełdowego, określanego zwykle jako „market economy”. Ten ostatni system ma swoje zalety (np. zakup akcji zabezpiecza oszczędności przed inflacją), ale nie jest pozbawiony wad. Wśród nich do głównej zaliczyć należy destabilizujące oddziaływanie rynku finansowego na obieg pieniężny. Może też być przyczyną choroby finansowej, określanej mianem „bulle financierie” (Łaszek, 2017, s. 51).

Przejawia się ona w hossie cen aktywów majątkowych, oderwanych od realnych wielkości gospodarczych, powodowanej obniżką stóp procentowych i nadmierną akcją kredytową.

Gospodarka światowa to historyczne ukształtowanie różnorodnych powiązań między różnymi krajami. Biorąc pod uwagę aspekt instytucjonalny, gospodarkę światową można określić jako zbiór różnych podmiotów gospodarujących, a także instytucji, które mogą funkcjonować zarówno na szczeblu krajowym, jak

i międzynarodowym (takich jak między innymi przedsiębiorstwa krajowe i transnarodowe, ugrupowania integracyjne oraz organizacje międzynarodowe). Analizę tendencji kształtujących się w ramach gospodarki światowej można prowadzić tylko w ujęciu dynamicznym. System ten znajduje się w ciągłym ruchu i w czasie ulega ewolucji.

Na koniunkturę w gospodarce światowej silnie oddziałują główne centra gospodarcze, do których zaliczyć należy przede wszystkim USA, Unię Europejską oraz kraje Dalekiego Wschodu. Kryzys gospodarki światowej 2008-2009 zakończył kolejny cykl koniunkturalny i rozpoczął nowy. Mechanizmem, który uruchomił tendencje kryzysowe w gospodarce, było pęknięcie bańki spekulacyjnej na rynku nieruchomości w Stanach Zjednoczonych. Po raz pierwszy od wielu lat stopa wzrostu gospodarczego obniżyła się do poziomu -0,5% (patrz tabela 1).

Tabela 1. Gospodarka światowa w latach 2009-2018 (roczne zmiany w %)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
wzrost gospodarczy na świecie	-0,5	5,0	4,0	3,2	3,3	4,0	3,4	3,3	3,5	3,6
kraje rozwinięte gospodarczo	-3,4	3,0	1,6	1,2	1,2	3,2	2,1	1,7	2,0	2,0
USA	-2,6	2,9	1,8	2,2	1,6	1,4	2,6	1,6	2,3	2,5
obszar euro	-4,1	1,7	1,4	-0,6	-0,3	1,1	2,0	1,7	1,7	1,6
kraje rozwijające się	2,7	7,3	6,4	5,1	5,3	5,7	4,2	4,1	4,5	4,8
Europa Środkowa i Wschodnia	-3,6	4,2	5,2	1,6	2,2	2,8	4,7	3,0	3,0	3,3
Rosja	-7,8	4,0	4,3	3,4	3,4	3,8	-2,8	-0,2	1,4	1,4
Chiny	9,2	10,3	9,3	7,8	8,0	8,2	6,9	6,7	6,6	6,2
Indie	6,8	10,4	7,7	4,0	5,7	6,2	7,9	6,8	7,2	7,7
Brazylia	-0,6	7,5	2,7	0,9	3,0	4,0	-3,8	-3,6	0,2	1,7
wolumen handlu światowego	-10,9	12,4	6,0	2,5	3,6	5,3	2,7	2,2	3,8	3,9

Źródło: IMF World Economic Outlook, April 2011, 2013; *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2015-2018*, IBRKK, Warszawa 2017, s. 8

Skutki kryzysu w różnym stopniu dotknęły główne centra gospodarcze. Najbardziej odczuły go USA i obszar euro. W 2009 roku w USA stopa wzrostu gospodarczego obniżyła się do poziomu -2,6%, a w obszarze euro spadła jeszcze bardziej, osiągając poziom -4,1%. W nowych, dynamicznie rozwijających się centrach gospodarczych nastąpiło znaczne spowolnienie wzrostu gospodarczego.

Przez wiele lat gospodarka Chin rozwijała się w tempie przekraczającym 10%. Kryzys w gospodarce światowej osłabił tendencje wzrostowe gospodarki. Od 2012 roku stopa wzrostu w tym kraju oscyluje wokół 8%. W dalszym ciągu ważny dla gospodarki Chin jest handel zagraniczny. W ostatnich latach zwiększyły one swój udział w eksporcie światowym do 10,1%. Obroty handlu zagranicznego, w których eksport jest większy od importu, pozwalają Chinom powiększyć nadwyżkę i zwiększyć rezerwy walutowe, które są największe na świecie i na koniec 2012 roku osiągnęły poziom 3,31 bln dolarów USA (Milo, 2011, s. 14).

Skutki kryzysu odczuła także gospodarka Indii. Tempo wzrostu gospodarczego, które przed kryzysem kształtowało się na poziomie około 8%, zmniejszyło się do poziomu 5%.

Po kryzysie tempo wzrostu gospodarki światowej ustabilizowało się w ciągu 9 lat na poziomie 3-4%. Jednak w różnych centrach gospodarczych tendencje rozwojowe kształtują się odmiennie.

W USA w pierwszych latach po kryzysie stopa wzrostu gospodarczego wynosiła około 2%, w kolejnych dwóch latach spadła poniżej 2%, by powrócić następnie do poziomu około 2%. Podobne tendencje możemy zauważyć w obszarze euro. Lata 2010 i 2011 to przyspieszenie tempa wzrostu do około 2%. W kolejnych dwóch latach w tym obszarze stopa wzrostu gospodarczego spadła do poziomu -0,6%. W następnym roku recesja też dominowała w tej gospodarce, w wyniku czego stopa wzrostu gospodarczego osiągnęła poziom -0,3%. W obszarze euro od 2014 roku stopa wzrostu gospodarczego ustabilizowała się na poziomie około 1,5%.

W latach 2010-2018 zarysowują się dwie fazy wzrostu gospodarczego. W pierwszej z nich, obejmującej lata 2010-2014, stopa wzrostu gospodarczego kształtowała się na poziomie około 8%, by w następnych latach zmniejszyć się do poziomu około 6%. Analizując te dane statystyczne, możemy zauważyć, że w obecnym stuleciu w gospodarce światowej wzrost gospodarczy charakteryzuje się nierównomiernością. Kraje rozwijające się osiągają znacznie wyższe tempo wzrostu niż kraje rozwinięte. Należy również zauważyć, iż wzrost gospodarki światowej o dwóch prędkościach ma już trwały charakter. W wyniku tak kształtujących się tendencji, w procesie wzrostu gospodarczego, kraje rozwijające się i gospodarki wschodzące w XXI wieku stały się wytwórcami ponad połowy produktu narodowego.

3. Trendy rozwojowe gospodarki USA

Pierwszym krajem, który podjął działania antykryzysowe, były Stany Zjednoczone. Działania interwencyjne zostały podjęte zarówno przez administrację rządową, jak i Zarząd Rezerwy Federalnej. Dotyczyły one utrzymania zagrożonej płynności systemu bankowego. W tym celu zdecydowano o dopłatach w wysokości

około 750 mld dolarów (pierwsza transza; były jeszcze kolejne) do operacji wykupu od banków papierów zabezpieczonych (Skibelski, 2012, s. 11).

Dopłaty mające na celu utrzymanie płynności w sektorze bankowym byłyby niewystarczające bez dodatkowego wsparcia dla wyhamowania tendencji recesyjnych w gospodarce. Dlatego też wykorzystane zostały instrumenty z arsenału polityki pieniężnej i fiskalnej. Ważnym działaniem było przyjęcie przez rząd amerykański ustawy o stymulowaniu gospodarczym (Economic Stimulus Act) (Misala, 2009, s. 26, 28). Zapisy tej ustawy przewidywały ulgi podatkowe dla gospodarstw domowych oraz bodźce podatkowe zachęcające do inwestowania. Równoległe z rozluźnieniem polityki fiskalnej prowadzona była ekspansywna polityka monetarna. Zarząd Rezerwy Federalnej w dalszym ciągu obniżał stopy procentowe – krótkoterminową do poziomu poniżej 3%, a długoterminową do około 4,4%.

Podjęte działania interwencyjne przyniosły oczekiwane rezultaty. Tendencje kryzysowe w gospodarce amerykańskiej zostały przełamane, a od 2010 roku miało miejsce ożywienie gospodarki, chociaż na początku było ono niewielkie i kruche. Głównymi czynnikami ożywienia gospodarczego był wzrost konsumpcji z dochodów osobistych oraz wzrost inwestycji w sektorze prywatnym. Od 2010 roku konsumpcja z dochodów rośnie w tempie około 2%. Odnośnie konsumpcji zbiorowej daje się zauważyć odwrotne zjawisko. W latach kryzysu jeszcze wykazywała ona niewielki wzrost. Jednak począwszy od 2011 roku zaczęła maleć, chociaż tempo spadku jest malejące, co należy uznać za zjawisko pozytywne.

W 2009 roku nakłady brutto na środki trwałe załamały się gwałtownie (spadek o około 22,6%). W następnym roku nastąpiło już odwrócenie tej tendencji. Nakłady wzrosły o 17,1%. Mimo tak gwałtownego wzrostu nie osiągnęły one poziomu przedkryzysowego. W kolejnych latach tempo wzrostu nakładów na środki trwałe ustabilizowało się na poziomie około 8%.

Spadek tempa wzrostu gospodarczego w 2013 roku miał charakter przejściowy. Należy zauważyć, iż źródłem wzrostu gospodarki USA są inwestycje przedsiębiorstw i eksport. Wzrostowi eksportu sprzyja tania energia, dzięki m.in. wykorzystaniu gazu łupkowego. W latach 2014-2018 tempo wzrostu gospodarki amerykańskiej ustabilizowało się na poziomie około 3%. Prognozy przewidują, że w przyszłości można oczekiwać, że gospodarka globalna, a także USA, nabierze większego rozpędu.

Te dobre prognozy obarczone są jednak ryzykiem. W ostatnim czasie pojawiają się w USA i innych krajach tendencje neoprotekcyjnistyczne i antyglobalistyczne. Ich prawdopodobne nasilenie może prowadzić do narastania konfliktów gospodarczych i politycznych oraz wzniesienie izolacjonistycznych barier. Ewentualne narastanie tych tendencji może się okazać bardzo szkodliwe dla rozwoju gospodarki światowej i międzynarodowej współpracy gospodarczej. W efekcie tych działań mogą się pojawić zaburzenia uruchamiające tendencje kryzysowe.

Tabela 2. Stany Zjednoczone – podstawowe wskaźniki makroekonomiczne

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Produkt krajowy brutto	-2,6	2,9	1,8	2,2	1,9	2,6	2,6	1,6	2,3	2,5
Konsumpcja z dochodów osobistych	-1,2	1,7	2,5	1,9	1,7	2,2	3,2	3,7	3,5	3,2
Konsumpcja zbiorowa	1,6	1,0	-3,1	-1,7	-1,7	-0,6	1,6	0,8	0,8	1,0
Nakłady brutto na środki trwałe	-22,6	17,1	6,6	8,7	6,9	7,8	3,7	0,7	2,2	3,0
Eksport towarów i usług	-9,5	11,7	6,7	3,4	3,5	5,8	0,1	0,4	3,0	3,5
Import towarów i usług	-13,5	12,6	4,8	2,4	2,7	6,2	4,6	1,1	2,0	4,0
Stopa bezrobocia	9,3	9,6	8,9	8,1	7,7	7,2	5,3	4,9	4,7	4,6
Ceny konsumpcyjne	-0,3	1,6	3,1	2,1	1,8	1,7	0,1	1,3	2,7	2,4

Źródło: World Economic Outlook IMF, April 2013; *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2015-2018*, IBRKK, Warszawa 2017, s. 63

4. Tendencje rozwojowe gospodarki w strefie euro

W strefie euro kryzys miał bardzo szeroki zasięg i dotknął praktycznie wszystkich składników popytu globalnego, z wyjątkiem konsumpcji zbiorowej i inwestycji publicznych. Tempo wzrostu produktu krajowego brutto w 2008 roku wzrosło do około 0,8%, zaś w roku następnym miał miejsce spadek PKB aż o -4,1%.

W warunkach pogłębiającego się kryzysu kraje strefy euro podjęły działania mające na celu zahamowanie negatywnych tendencji w gospodarce. Poziom rozwoju krajów obszaru euro jest zróżnicowany. Niemcy, Wielka Brytania czy Francja dysponują największym potencjałem gospodarczym i pełnią funkcję ogniw wiodących w tym obszarze. Podjęte w tych krajach działania stymulują tendencje rozwojowe całego ugrupowania.

Antyrecesyjne inicjatywy rządu niemieckiego przybrały formę dwóch pakietów, a mianowicie zapewnienie zatrudnienia i stabilizacji poprzez zagwarantowanie miejsc miejsc pracy, wzmocnienie potencjału wzrostu oraz modernizację banków. Przyjęcie tych pakietów przyczyniło się z jednej strony do łagodzenia skutków kryzysu, zaś w drugiej wpłynęło wyraźnie na powiększenie się deficytu budżetowego. Nieprzypadkowo też w 2012 roku został przyjęty program oszczędnościowy w sferze finansów publicznych. Program ten zakładał w latach 2011-2014 zredukowanie wydatków budżetu federalnego na łączną kwotę około 81,6 mld euro.

W Wielkiej Brytanii recesja wywołana kryzysem finansowym była głębsza i dłuższa niż w innych krajach. Na jej przebieg miały wpływ takie zjawiska jak chroniczny deficyt sektora finansów publicznych, wykorzystanie na szeroką skalę

dźwigni finansowej oraz przewartościowanie waluty. W nowych warunkach nastąpiła reorientacja w polityce pieniężnej, której głównym celem stało się pobudzenie wzrostu gospodarczego. W serii sześciu dokonanych comiesięcznych obniżek Bank Centralny zredukował stopę procentową z 5% w październiku 2008 do 0,5% w marcu 2009. Na podniesienie płynności sektora bankowego rząd brytyjski przeznaczył znaczne środki o łącznej wartości 500 mld funtów. Działania te przyniosły oczekiwane rezultaty, bowiem pod koniec 2009 roku gospodarka brytyjska weszła w fazę ożywienia.

Ożywienie gospodarcze w strefie euro było bardzo chwiejne. Produkt krajowy brutto przez dwa lata wzrastał odpowiednio 1,8% w 2010 roku i 1,4% w 2011 roku, ale już w trzech kolejnych latach zaczęły dominować tendencje recesyjne. Tempo wzrostu produktu krajowego brutto było ujemne i wynosiło odpowiednio -0,6% w 2012, -0,4% w 2013 i -1,1% w 2014 roku. Niewątpliwie wpływ na osłabienie popytu globalnego miała konsolidacja finansów publicznych oraz słaba dynamika handlu światowego. W ciągu trzech lat (zob. tabela 3) zmalało tempo wzrostu konsumpcji z dochodów osobistych, konsumpcji zbiorowej, nakładów na środki trwałe, a także dynamika obrotów w wymianie międzynarodowej.

Tabela 3. Strefa euro – podstawowe wskaźniki makroekonomiczne

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Produkt krajowy brutto	-4,1	1,8	1,4	-0,6	-0,4	-1,1	2,0	1,8	1,7	1,7
Konsumpcja z dochodów osobistych	-1,1	0,8	0,1	-1,3	-9,9	0,6	1,8	2,0	1,5	1,5
Konsumpcja zbiorowa	2,5	0,7	-0,2	-0,4	0,0	0,5	1,3	1,9	1,5	1,5
Nakłady brutto na środki trwałe	-11,4	-0,8	1,5	-4,1	0,0	2,3	3,2	3,7	2,9	3,5
Eksport towarów i usług	-13,1	11,2	6,3	2,7	2,2	4,9	6,5	2,9	3,8	4,1
Import towarów i usług	-11,9	9,3	4,2	-0,9	0,5	4,7	6,5	4,0	4,2	4,6
Stopa bezrobocia	9,6	10,1	10,2	11,4	12,2	12,1	10,9	10,0	9,4	8,9
Ceny konsumpcyjne	0,3	1,6	2,7	2,5	1,6	1,5	0,0	0,2	1,6	1,3
Saldo sektora publicznego (% PKB)	-0,6	-0,4	0,2	1,8	2,5	2,7	-2,1	-1,5	-1,4	-1,3
Saldo obrotów bieżących (% PKB)	-6,3	-6,0	-4,2	-3,7	-2,9	-2,8	3,3	3,4	3,0	2,9

Źródło: *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2011-2014*, IBRKK, Warszawa 2013, s. 78; *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2015-2018*, IBRKK, Warszawa 2017, s. 77

Mając na uwadze utrzymujące się jeszcze w tym czasie tendencje recesyjne, a także postępującą w wielu krajach strefy euro konsolidację fiskalną, Europejski Bank Centralny podjął działania mające na celu łagodzenie polityki pieniężnej. Była ona realizowana w dwóch fazach. W pierwszej z nich miało miejsce poluzowanie ilościowe w formie kolejnych transz LTRO (Long-Term Refinancing Operations). Działania te miały na celu wsparcie systemu bankowego sektora publicznego. Następną fazą poluzowania ilościowego polityki pieniężnej to kolejne obniżki stóp procentowych (tamże). Od 2015 roku gospodarka strefy euro weszła w fazę umiarkowanego wzrostu. W ciągu ostatnich czterech lat stopa wzrostu PKB utrzymuje się na poziomie około 2%. Pozytywny wpływ na utrzymanie ożywienia w gospodarce mają popytowe czynniki wzrostu typowe dla fazy ożywienia.

Konsumpcja z dochodów osobistych od 2015 roku rośnie w tempie około 2%. Również nakłady brutto na środki trwałe w ciągu tych czterech lat wzrastały w tempie przekraczającym 3,5%. Pozytywny wpływ na tempo wzrostu gospodarczego miał również eksport, który w tym czasie rósł w tempie około 4% rocznie (zob. tabela 3).

W okresie kryzysu w Unii Europejskiej można było zaobserwować znaczne zmniejszenie inwestycji. Nic też dziwnego, że w 2014 roku Komisja Europejska wystąpiła z inicjatywą w postaci Planu inwestycyjnego dla Europy. Inicjatywa ta została określona mianem planu Junckera. Został powołany do życia Europejski Fundusz Inwestycji Strategicznych (EFIS). Jego celem było zgromadzenie około 315 mld euro na dodatkowe inwestycje w latach 2015-2017.

W proces wspomaganie inwestycji zaangażowane były również dwie instytucje, a mianowicie Portal Europejskich Projektów Inwestycyjnych (EIPP) oraz Europejskie Inwestycyjne Centrum Doradcze. Ich zadaniem było przekazywanie informacji potencjalnym inwestorom o zgłaszanych projektach i wspomaganie. Na potrzeby realizacji projektów infrastrukturalnych i innowacyjnych oraz umów na finansowanie start-upów, a także małych i średnich przedsiębiorstw do 2017 roku EFIS zgromadził 194 mld euro.

W tym czasie Europejski Bank Centralny prowadził łagodną politykę pieniężną. I tak, od marca 2016 roku stopa depozytowa utrzymywana jest na poziomie -0,4%, stopa operacji refinansujących -0,00%, zaś stopa kredytu -0,24%.

Polityka ta wspomagała utrzymanie tendencji rozwojowych. Prognozy instytucji międzynarodowych są zgodne i optymistyczne. W obszarze euro w 2018 roku tempo wzrostu PKB winno utrzymać się na poziomie 1,8%. Do czynników determinujących wzrost gospodarczy zaliczyć należy przede wszystkim stopniową odbudowę popytu wewnętrznego, łagodną politykę pieniężną, zakończenie konsolidacji finansowej oraz poprawę koniunktury światowej. Nie należy jednak zapominać o czynnikach ryzyka dla tej optymistycznej prognozy. Wśród nich dwa są najistotniejsze. Pierwszy z nich to utrzymujący się w dalszym ciągu wysoki poziom zagrożonych kredytów. Drugi zaś to sytuacja na rynku pracy w wielu krajach.

5. Rozwój gospodarki polskiej na tle grupy euro

W nowych warunkach życia społeczno-gospodarczego tradycyjne czynniki wzrostu gospodarczego tracą powoli na znaczeniu. Przekonanie o kapitale i pracy jako głównych czynnikach wzrostu gospodarczego zostało podważone już stosunkowo dawno. Robert Solow w artykule opublikowanym w „Review of Economics and Statistics” zauważył, że do wzrostu gospodarczego w Stanach Zjednoczonych w latach 1909-1940 praca i kapitał przyczyniały się jedynie w 12,5% (Oziewicz, 2016, s. 56).

Wiodącą rolę w procesach wzrostu gospodarczego zaczęto upatrywać w postępie naukowo-technicznym, przedsiębiorczości i innowacyjności gospodarki. Współcześnie nikt nie kwestionuje znaczenia wiedzy w gospodarce, bowiem jej poziom i efektywność uważane są powszechnie za wiodące ogniwo produktywności czynników wytwórczych. Oczywiście, rozwój gospodarczy przyczynia się do podnoszenia jakości życia. Należy zauważyć jednak, że mechanizmy w gospodarce rynkowej prowadzą do nierównomiernego podziału dochodu. Mimo niewątpliwych postępów w gospodarce, obserwuje się objawy rosnących obszarów biedy, bezrobocia i społecznego wykluczenia znacznych grup ludności.

W globalizującej się gospodarce światowej dla poszczególnych krajów umocnienie swojej pozycji konkurencyjnej na rynkach międzynarodowych jest jednym z istotnych warunków utrzymania stabilnego tempa wzrostu gospodarczego. W nieporównanie gorszej sytuacji są obecnie słabsze gospodarczo kraje. Niski poziom dochodu oznacza, że dysponują one mniejszymi środkami, które mogą przeznaczyć na wzmocnianie kapitału ludzkiego i kreowanie postępu technicznego.

Pierwsze lata transformacji systemowej w Polsce (od 1990 roku) zdominowało rozwiązanie takich problemów jak prywatyzacja gospodarki i jej restrukturyzacja oraz walka z inflacją. W późniejszym okresie główne cele polityki gospodarczej skupiały się wokół zagadnień związanych z procesem integracji Polski z Unią Europejską. We współczesnych warunkach gospodarowania najważniejszym czynnikiem, który może zapewnić konkurencyjność polskiej gospodarki, jest stały wzrost poziomu innowacyjności. Należy podkreślić, iż przełomowym momentem, pozwalającym na włączenie gospodarki polskiej w nurt gospodarki światowej, było odejście od gospodarki centralnie planowanej. Proces ten uruchomił nowe impulsy rozwojowe, takie jak:

- a) stworzenie większych możliwości dla efektywnej alokacji zasobów,
- b) import nowoczesnych technologii pozwalający na modernizację przemysłu oraz rozbudowę infrastruktury,
- c) zapoczątkowanie procesu przyjmowania nowoczesnych metod zarządzania,
- d) zapoczątkowanie napływu kapitału w postaci inwestycji zagranicznych,
- e) otwarcie gospodarki i związany z tym procesem swobodny przepływ towarów i usług prowadziło do poprawy efektywności gospodarowania,
- f) stworzenie warunków umożliwiających podnoszenie poziomu kapitału ludzkiego.

Z perspektywy czasu możemy stwierdzić, że włączenie gospodarki polskiej w nurt gospodarki światowej dało bardzo dobre rezultaty. Na uwagę zasługuje fakt, iż na przestrzeni 25 lat gospodarka polska rozwija się szybciej niż gospodarki krajów Europy Zachodniej. Średnioroczny wzrost PKB w latach 1992-2016 (po kryzysie transformacyjnym) wynosił 4,1%. W Unii Europejskiej bez wątpienia gospodarka niemiecka jest motorem napędowym ugrupowania. Porównanie dynamiki rozwoju gospodarki polskiej i niemieckiej obrazuje tempo wzrostu na tle krajów wysokorozwiniętych (zob. tabela 4).

Tabela 4. Średni wzrost PKB w Polsce i Niemczech (w %)

Kraj	1992-2000	2001-2008	2009-2016
Polska	5	4	3
Niemcy	1,6	1,3	1
Nadwyżka wzrostu PKB	3,4	2,7	2,0

Źródło: *Perspektywy dla Polski. Polska gospodarka w latach 2015-2017 na tle lat wcześniejszych i prognozy na przyszłość*, FOR, Warszawa 2017, s. 15

W ostatnim 25-leciu gospodarka polska rozwijała się stabilnie, unikając finansowych kryzysów i recesji. Należy zauważyć, że dynamiczny rozwój gospodarki został osiągnięty mimo (w porównaniu do krajów europejskich) niskiej stopy oszczędności i inwestycji. Ten relatywnie szybki wzrost był możliwy do osiągnięcia dzięki ustabilizowaniu gospodarki i strategii realizacji radykalnych reform rynkowych. Działania te uruchomiły transfer technologii i proefektywnościowe zmiany strukturalne. Można zaryzykować twierdzenie, iż w tym czasie Polska korzystała z renty zacofania. Przed rokiem 1990 znaczną część siły roboczej absorbowało mało wydajne rolnictwo oraz państwowe przedsiębiorstwa przemysłowe i wydobywcze, które bardzo często przynosiły straty. W procesie reform rynkowych przedsiębiorstwa te zostały sprywatyzowane bądź zlikwidowane. Wiele setek tysięcy pracowników, którzy odeszli z przestarzałego przemysłu państwowego, znalazło zatrudnienie w dużo wydajniejszym sektorze usług lub w prywatnych przedsiębiorstwach.

W pierwszym okresie transformacji systemowej nie można przecenić roli, jaką odgrywał w procesach rozwojowych kapitał zagraniczny. Przede wszystkim przyczynił się do uzupełnienia niskiego poziomu oszczędności krajowych. Wraz z kapitałem zagranicznym do Polski zaczęły napływać nowe technologie i bardziej wydajne struktury organizacyjne. Ulokowane w Polsce firmy zagraniczne wprowadziły wytwarzane produkty do sieci dystrybucji i kooperacji. Dzięki temu, a także dzięki otwarciu Polski na rynki zagraniczne, nasz eksport przez ostatnie ćwierćwiecze wzrastał w tempie około 11,6%.

Efektom rozwoju gospodarki polskiej jest zmniejszenie procentowego dystansu dochodowego w stosunku do krajów najbardziej rozwiniętych. I tak, według danych

Banku Światowego, w roku 1998 poziom KPB (PPP) na mieszkańca Polski wynosił 30,1% poziomu Stanów Zjednoczonych, a w 2016 roku wzrósł do 48,4% poziomu USA (Program konwergencji, 2016, Raporty).

Proces wzrostu i rozwoju gospodarczego można analizować w długim i krótkim okresie. W długim okresie tendencje rozwojowe gospodarki determinują czynniki o charakterze podażowym, zaś w krótkim sił napędowych rozwoju gospodarczego należy poszukiwać po stronie popytu.

W strukturze popytu globalnego możemy mówić o czterech jego składnikach, a więc:

- a) popyt gospodarstw domowych na zakup dóbr i usług, czyli popyt konsumpcyjny,
- b) popyt przedsiębiorstw domowych na zakup dóbr inwestycyjnych,
- c) wydatki państwa na zakup dóbr i usług,
- d) eksport netto.

W polityce gospodarczej w wyniku zmiany układu sił politycznych w roku 2015 nastąpiły daleko idące zmiany. Nowa ekipa rządowa szczególną uwagę przypisała poprawie warunków socjalnych uboższej części społeczeństwa: przywrócenie wieku emerytalnego dla kobiet – 60 lat i dla mężczyzn – 65 lat, podwyższenie kwoty wolnej od podatku od osób fizycznych (PIT). Do sfinansowania tych przedsięwzięć założono wzrost dochodów budżetowych, głównie w postaci poprawy ściągальności podatku VAT, wprowadzenie podatku bankowego oraz zryczałtowanego podatku od obrotu handlowego.

Na najbliższe lata główne kierunki rozwoju sformułowane zostały w Planie na rzecz odpowiedzialnego rozwoju. Plan ten autorstwa premiera Mateusza Morawieckiego oparty został na pięciu głównych filarach:

- a) reindustrializacja – wspieranie rozwoju polskiego przemysłu, z uwzględnieniem istniejących i rozwijanie nowych przewag konkurencyjnych i specjalizacji polskiej gospodarki,
- b) rozwój innowacyjnych firm – promocja działań na rzecz zwiększenia wydatków na badania i rozwój do poziomu 21% PKB, poczynając od 2020 roku (z 0,8% w 2012 roku), wzrost liczby dużych i średnich przedsiębiorstw do ponad 22 tys.,
- c) kapitał dla rozwoju – wzrost akcji kredytowej dla przedsiębiorstw, zwiększenie udziału inwestycji w PKB do poziomu 25% od 2020 roku i zachęcenie do wzrostu skłonności Polaków do oszczędzania,
- d) ekspansja zagraniczna – wspieranie dynamiki eksportu do poziomu przekraczającego dynamikę PKB, zwiększenie inwestycji zagranicznych polskich firm, promowanie polskich marek w eksporcie,
- e) rozwój społeczny i regionalny – obniżenie wskaźnika zagrożenia ubóstwa względnego o 15,5%, osiągnięcie średniego PKB na jednego Polaka na poziomie co najmniej 79% średniej wartości UE, reforma szkolnictwa zawodowego, włączenie obszarów wiejskich i małych miast w procesy rozwojowe (Solow, 1957, nr 39, s. 312-320).

Tabela 5. Polska – podstawowe wskaźniki makroekonomiczne

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Produkt krajowy brutto (PKB)	1,7	3,8	4,1	4,8	1,7	3,4	3,5	3,4	4,6	4,2
Konsumpcja prywatna	2,1	3,2	3,3	4,0	1,2	3,1	3,4	3,3	4,7	4,4
Konsumpcja publiczna	2,0	4,0	2,8	2,6	2,1	4,7	3	3	2,7	3,3
Nakłady brutto na środki trwałe	-1,1	-1,2	6,8	8,4	1,1	9,2	7,5	6,7	5,2	9,0
Eksport towarów i usług	-6,8	10,1	10,6	11,3	4,8	5,7	5,4	5,8	4,9	4,6
Import towarów i usług	-12,4	11,5	12,5	13,7	4,8	5,7	5,4	5,8	7,7	8,1
Stopa bezrobocia	12,1	12,3	11,3	10,6	3,4	11,5	11,2	11,0	6,3	6,1
Ceny konsumpcyjne	3,5	2,6	3,4	2,9	0,9	0,0	-0,5	1	2,1	2,6
Saldo sektora publicznego (%PKB)	-7,2	-7,4	-5,8	-3,9	-4	-3,2	-3	-2,7	-2,0	-2,2
Saldo obrotów bieżących (%PKB)	-2,1	-3,3	-4,0	-4,2	-1,3	-1,4	-1,2	-1,9	-0,2	-0,2

Źródło: *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2013-2016*, IBRKK, Warszawa 2015, s. 149; *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2009-2012*, IBRKK, Warszawa 2017, s. 133, *OECD Economic Survey: Poland*, OECD 2018, s. 20

W ciągu ostatnich czterech lat stopa wzrostu gospodarczego utrzymywała się na poziomie około 4% (zob. tabela 4). Na to tempo wzrostu gospodarczego pozytywnie wpłynął zarówno popyt wewnętrzny, jak i zagraniczny. W strukturze globalnego popytu wewnętrznego wyróżniamy trzy jego komponenty, a mianowicie popyt konsumpcyjny, inwestycyjny oraz wydatki państwa na zakup dóbr i usług. Nie ulega wątpliwości, że czynnikiem, który pozwala utrzymać dynamikę wzrostu gospodarczego, jest konsumpcja. Tempo wzrostu konsumpcji indywidualnej wahało się w przedziale 2,1% w 2011 roku do 3,2% w roku 2015. Znaczący wzrost konsumpcji gospodarstw domowych miał miejsce w 2017 roku, kiedy tempo osiągnęło poziom 4,6%. Prognozy mówią, iż tempo wzrostu powyżej 4% utrzyma się w latach następnych. Na ukształtowanie się takiego tempa wzrostu konsumpcji indywidualnej miało wpływ wiele czynników, ale przede wszystkim trzy z nich mają decydujące znaczenie.

Po pierwsze program 500+, który zwiększa dochody do dyspozycji gospodarstw domowych corocznie o około 24 mld zł. Drugim istotnym czynnikiem jest podniesienie minimalnej stawki wynagrodzenia do 13,50 zł/godz. oraz płacy nominalnej.

W ostatnich latach stopa inflacji utrzymuje się na niskim poziomie. Wzrost płac nominalnych przy niskiej inflacji prowadzi do wzrostu siły nabywczej pieniądza, a tym samym do wzrostu płacy realnej.

Powstaje pytanie, jak długo może się utrzymywać wysoka dynamika wzrostu konsumpcji prywatnej. Odpowiedź na to pytanie jest złożona, bowiem wiele czynników zarówno negatywnych, jak i pozytywnych oddziałuje na procesy rozwoju społeczno-gospodarczego. Podstawowym warunkiem utrzymania dynamiki wzrostu konsumpcji jest zachowanie jednoczesne równowagi wewnętrznej i zewnętrznej.

6. Inwestycje

Drugim ważnym komponentem popytu globalnego są inwestycje. Ich wpływ na wzrost gospodarczy można analizować zarówno w krótkim, jak i długim okresie.

W krótkim okresie ważna jest wielkość nakładów, bowiem dzięki nim możliwe jest utrzymanie popytu globalnego na odpowiednim poziomie, a tym samym podtrzymanie tempa wzrostu gospodarczego. Należy zauważyć, iż w krótkim okresie inwestycje zaliczyć należy do wyjątkowo zmiennych składników popytu wewnętrznego. Oczywiście, ta zmienność ma wpływ na kształtowanie się aktywności gospodarczej. Ich wzrost jest źródłem boomów w gospodarce, zaś spadek zwykle prowadzi do recesji. Amplitudę wahań aktywności gospodarczej może pogłębiać polityka pieniężna mająca na celu utrzymanie zbyt niskich stóp procentowych.

Dla rozwoju społeczno-gospodarczego kluczowe znaczenie mają inwestycje w długim okresie. To one decydują o tym, ile produktywnego kapitału zostało wytworzone i o ile wzrosły moce wytwórcze w gospodarce. Niewątpliwie efektywność inwestycji w znacznej mierze zależy od tego, kto inwestuje i jakim bodźcom podlega. Badania empiryczne wyraźnie mówią, że inwestycje prywatne są bardziej efektywne niż inwestycje państwowe. Należy podkreślić, że stopa inwestycji w Polsce jest nadal niska. Po zmianie rządu i reorientacji priorytetów w polityce gospodarczej tempo wzrostu inwestycji uległo zahamowaniu. Główną przyczyną tego zjawiska był spadek jakości stanowionego prawa – wzrost niepewności regulacyjnych. Na problem ten zwracają uwagę Aleksander Łaszek i Rafał Trzeciakowski pisząc: „Pomimo utrzymującego się wzrostu gospodarczego Polska jest w niechlubnym gronie pięciu krajów UE, w których inwestycje przedsiębiorstw i gospodarstw były w II kw. 2017 niższe niż 2 lata wcześniej. Łącznie szacujemy, że w 2017 r. luka w inwestycjach przedsiębiorstw prywatnych i gospodarstw domowych powstała na skutek nieprzewidywalnej polityki rządu wyniesie między 30 a 40 mld zł” (Uchwała Rady Ministrów nr 14/2016 z 16 lutego 2016).

Należy zwrócić uwagę, że równoległe do spadku inwestycji przedsiębiorstw prywatnych w 2016 r. miał miejsce również spadek inwestycji publicznych. Wynikał on jednak w głównej mierze z końca perspektywy unijnej. Oczywiście, przyczyną tego spadku nie jest polityka rządu. Natomiast niewątpliwym wpływem na spadek inwestycji w państwowych firmach miały działania rządu. W tych firmach w pierwszej połowie 2017 roku były one o 5 mld zł niższe niż dwa lata temu.

Uzupełnienie inwestycji krajowych stanowią inwestycje zagraniczne. Ich rola w utrzymaniu tempa wzrostu gospodarczego jest istotna, bowiem podnoszą potencjał gospodarki poprzez transfer technologii, know-how oraz wiedzy do firm krajowych. Międzynarodowe koncerny także umożliwiają polskim firmom wejście na rynki globalne.

W ostatnim czasie tempo napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych obniżyło się. Bez wątplenia miała na to wpływ ocena stabilności polityki gospodarczej. Nie jest to jedyna bariera ograniczająca napływ tych inwestycji od Polski. Kolejne bariery identyfikuje PAIiIZ, a wśród nich wymienia przede wszystkim system wsparcia inwestycji zagranicznych, problemy ze stosowaniem prawa zamówień publicznych, bariery w zakresie prawa podatkowego i jego stosowania, brak dialogu między przedsiębiorstwami a przedstawicielami władzy centralnej, długotrwałe procedury w prawie budowlanym (Woźniak, 2004, s. 10).

Inwestycje to główne koło napędzające rozwój gospodarki, które ostatnio zwolniło. Mimo to wzrost gospodarczy utrzymuje się na poziomie około 3% PKB. Jest to możliwe dzięki wzrostowi konsumpcji, a szczególnie konsumpcji prywatnej. W długim okresie jednak utrzymanie tempa wzrostu gospodarczego na obecnym poziomie bez wzrostów nakładów inwestycyjnych będzie niemożliwe.

7. Wydatki państwa na zakup dóbr i usług

Wydatki państwa możemy podzielić na dwie podstawowe grupy, a mianowicie płatności transferowe i finansowanie zatrudnienia w sektorze publicznym oraz wydatki na cele inwestycyjne. Płace, świadczenia socjalne w krótkim czasie przeobrażają się w popyt konsumpcyjny, a więc wpływają stabilizująco na popyt globalny. Oczywiście, istnieje niebezpieczeństwo, że ich szybki wzrost może pobudzać procesy inflacyjne w gospodarce.

W inny sposób na wzrost popytu globalnego oddziałują wydatki państwa na cele inwestycyjne. W tym przypadku popyt globalny rośnie w wyniku wzrostu zatrudnienia w firmach realizujących zamówienia inwestycyjne. Dodatkowo wydatki te przyczyniają się do uruchomienia mechanizmu mnożnikowego, który pobudza wzrost aktywności gospodarczej.

W trudnych latach spowolnienia gospodarczego udało się utrzymać kontrolę nad stanem finansów publicznych. Było to możliwe dzięki odpowiedzialnie prowadzonej polityce fiskalnej. Należy jednak zauważyć, iż dług publiczny w Polsce systematycznie rośnie osiągając poziom ok. 60% PKB. Nie ulega wątpliwości, że głównym czynnikiem, który determinuje możliwość utrzymania równowagi wewnętrznej, jest kształtowanie się relacji pomiędzy dochodami a wydatkami w sektorze finansów publicznych. W programie konwergencji z kwietnia 2016 roku zapisano, że wynik sektora finansów publicznych w 2016 roku wyniesie -2,6% PKB, a w 2017 roku

deficyt ten wzrośnie do -2,9% PKB, zaś w latach następnych będzie się obniżać odpowiednio do -2,0% PKB w 2018 roku, do -1,3% POKB w 2019 roku (tamże).

Obecnie w Polsce polityka fiskalna ma dwa kierunki, a mianowicie ma charakter ekspansywny po stronie wydatków, zaś po stronie przychodów restrykcyjny.

Po stronie wydatków, nie ulega to żadnej wątpliwości, najbardziej wzrosły płatności transferowe. I tak, wydatki z budżetu państwa na sfinansowanie programu 500+ wynoszą średniorocznie około 24 mld zł. Obniżenie ustawowego wieku emerytalnego do 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn pogłębia deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych o około 12 mld zł rocznie. Dodatkowo w tym roku wyprawka dla dzieci w wysokości 300 zł zwiększy płatności transferowe o około 1 mld zł.

Sfinansowanie tak wielkich programów socjalnych wymaga zgromadzenia nowych źródeł dochodów. Mówiąc inaczej, nałożenia nowych podatków. Głównym źródłem napływu środków do budżetu jest uszczelnienie systemu podatkowego. Według przewidywań działania uszczelniające system podatkowy dadzą zwiększenie wpływów z tego tytułu o około 16 mld zł w 2017 roku, a w roku następnym od 22 mld do 33 mld zł.

Kolejnym istotnym źródłem dodatkowych wpływów do budżetu jest podatek bankowy. Polski rząd wprowadził ten podatek w styczniu 2016 roku (*Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych*, Dziennik Ustaw 2016, poz. 68). Podatkiem bankowym zostały objęte banki krajowe, oddziały krajowe zagranicznych banków i instytucji kredytowych, krajowe zakłady ubezpieczeń i reasekuracji. Wpływy z tego podatku szacowane są na około 6 mld zł.

Należy zauważyć, że dochody i wydatki budżetowe są realizowane na poziomie zbliżonym do założeń. Niemniej jednak naruszenie dyscypliny fiskalnej może prowadzić do załamania się równowagi wewnętrznej, a tym samym do mniejszych lub większych zaburzeń procesów rozwojowych w gospodarce.

8. Popyt zewnętrzny

Ważnym komponentem popytu globalnego, wpływającym na wzmożenie procesów wzrostu, jest handel zagraniczny. Czynnikiem, który determinuje poziom eksportu, a także importu, jest koniunktura w gospodarce światowej. I tak, nasilające się tendencje kryzysowe w gospodarce światowej wpłynęły na dynamikę obrotów w wymianie międzynarodowej.

Tempo wzrostu polskiego eksportu obniżyło się w 2008 roku do 5,1%. W roku następnym spadek eksportu był znacznie większy, bowiem jego dynamika obniżyła się o -5,6%. Negatywne zjawiska w wymianie międzynarodowej pogarszały sytuację przedsiębiorstw. To był jeden z czynników wpływających na spowolnienie wzrostu gospodarczego. Od 2010 roku obroty w wymianie zaczęły rosnąć. Polskim eksporterom udało się pokonać trudności w tej sferze i dotrzeć do konkurencji na

rynkach międzynarodowych. Należy zauważyć, iż Polska w 2016 roku uplasowała się na 22 pozycji jako eksporter i 21 jako importer towarów, a jej udział w światowym eksporcie i imporcie wynosił odpowiednio 1,3% i 1,2% (Uchwała Rady Ministrów nr 14/2016 z 16 lutego 2016 r.).

Na przestrzeni ostatnich lat ożywienie w gospodarce światowej jest niezbyt burzliwe, ale trwałe. Dobra koniunktura gospodarcza wpływa na utrzymanie wzrostu wolumenu obrotów w handlu światowym. Obecne zewnętrzne otoczenie makroekonomiczne polskiej gospodarki sprzyja procesom rozwojowym. Tempo wzrostu eksportu utrzymuje się na poziomie około 6% z tendencją do wzrostu, a importu około 7,5%. Osiągane w wymianie międzynarodowej dobre rezultaty sprzyjają procesom wzrostu gospodarczego.

9. Perspektywy rozwoju gospodarki polskiej

W ostatnich latach gospodarka polska rozwija się w szybszym tempie niż gospodarka krajów wysokorozwiniętych. Utrzymanie w latach następnych wysokiego tempa wzrostu gospodarczego jest zadaniem nie tyle niewykonalnym co przede wszystkim niezwykle trudnym.

Gospodarka polska jest częścią gospodarki Unii Europejskiej. Jest na trwałe włączona w system gospodarki światowej. Zmiana poziomu aktywności gospodarczej w otoczeniu zewnętrznym oddziałuje na kształtowanie się koniunktury gospodarczej w naszym kraju. Gospodarka rynkowa rozwija się cyklicznie. Okresy dobrej koniunktury przeplatają recesje. To wiemy na pewno. Nie mamy pewności, co do tego, jak głęboka będzie następna recesja i jakie piętno wywrze na gospodarce. Nie można przecenić roli i znaczenia polityki gospodarczej w stymulowaniu procesów rozwojowych i reagowania w odpowiednim czasie na zagrożenia, które mogą zakłócić procesy rozwojowe.

W perspektywie długookresowej o tempie rozwoju gospodarczego decydują dwa główne czynniki, a mianowicie zmiana liczby pracujących oraz tempo zmian jakościowych, które można określić mianem innowacyjności.

Musimy mieć na uwadze, iż na zmianę liczby pracujących w Polsce negatywnie wpływają stosunkowo niska aktywność zawodowa, duża migracja netto i w niedalekiej przyszłości także malejąca liczba ludności. Dodatkowo braki w podaży siły roboczej pogłębi obniżenie formalnego wieku emerytalnego. Prognozy rządowe mówią, że decyzja ta skutkować będzie spadkiem zatrudnienia w 2018 roku o 400 tys. osób, a w latach następnych zatrudnienie może spaść o dalsze 400-600 tys. osób. Kurczące się zasoby siły roboczej w niedalekiej perspektywie zaczną negatywnie oddziaływać na procesy rozwoju społeczno-gospodarczego.

Inwestycje powiększają zasoby kapitału, a tym samym rozszerzają zdolności produkcyjne gospodarki. W krótkim okresie inwestycje determinują wielkość

popytu krajowego. W długim zaś, poza samą wielkością nakładów inwestycyjnych, przede wszystkim istotna jest ich efektywność. W ostatnich 25 latach szybki wzrost gospodarczy przy stosunkowo niskiej stopie inwestycji był wynikiem reform rynkowych, które uruchomiły proefektywnościowe zmiany w strukturze gospodarcej. Te stosunkowo płytkie rezerwy ulegają wyczerpaniu. Utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego w głównej mierze zdeterminują inwestycje i ich efektywność.

W „Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju” rząd zakłada, że inwestycje w najbliższych latach powinny osiągnąć poziom 25% PKB (czyli o 7% więcej niż w 2016 roku). Głównym i jedynym źródłem finansowania inwestycji są oszczędności zarówno krajowe, jak i zagraniczne. Mamy trzy źródła oszczędności krajowych, a mianowicie oszczędności przedsiębiorstw, gospodarstw domowych oraz sektora rządowego i samorządowego.

Obecnie krajowe oszczędności kształtują się na poziomie 12-15% PKB. Oszczędności gospodarstw w Polsce wynoszą około 2%. Dla porównania w Niemczech kształtują się one na poziomie 5-10% PKB. Należy zauważyć, że osiągnięcie poziomu inwestycji około 25% PKB wymaga wzrostu krajowych oszczędności o 10%. Jak to osiągnąć, tego przedstawiciele rządu nie wyjaśniają. Część inwestycji krajowych (nie taka mała, bo ok. 10%) była finansowana przez nadwyżkę środków przekazywanych Polsce ponad składkę Polski do budżetu Unii Europejskiej. Inwestycje w gospodarce to suma inwestycji krajowych i zagranicznych (BIZ). Od ponad 20 lat średnio bezpośrednio inwestycje zagraniczne stanowiły około 15% wszystkich inwestycji. O roli, jaką te inwestycje odgrywają, świadczy fakt, iż około 50% polskiego eksportu produktów i usług pochodzi z firm kontrolowanych przez kapitał zagraniczny.

Podsumowanie

Na następne lata prognozy dotyczące rozwoju gospodarki polskiej są optymistyczne. Ministerstwo Finansów w aktualnym programie konwergencji prognozowało, że w 2017 roku gospodarka będzie się rozwijać w tempie 3,8%, a w kolejnych latach 3,9% w 2019 roku i 3,9% w 2020 roku. Podobne tempo wzrostu dla Polski w swych prognozach przewiduje Międzynarodowy Fundusz Walutowy. W świetle tych prognoz gospodarkę Polski będzie można zaliczyć do najbardziej dynamicznie rozwijających się gospodarek europejskich. Optymistyczne prognozy dotyczące rozwoju gospodarki polskiej mogą być spełnione.

Z każdą działalnością człowieka związane jest ryzyko i niepewność. W przyszłości, i to nie tak odległej, w gospodarce może mieć miejsce załamanie koniunktury, co odcisnie swoje piętno na procesach rozwoju gospodarki polskiej.

Otoczenie zewnętrzne ma wpływ na kształtowanie się tendencji rozwojowych każdego kraju. Kluczowe znaczenie dla tych procesów ma polityka gospodarcza, w ramach której winny być tworzone warunki dla rozwoju firm. Analizując

doświadczenia międzynarodowe, należy stwierdzić, że rozwojowi firm sprzyja duży zakres wolności gospodarczej, stabilne i jasne regulacje, w tym podatkowe, a także sprawny, niezależny wymiar sprawiedliwości.

Polityka gospodarcza ma za zadanie wspierać procesy rozwoju gospodarczego i zwykle tak się dzieje. W jej ramach winny być wyznaczone cele i odpowiednio do tych celów dobrany zestaw działań umożliwiających ich realizację.

Zmiana priorytetów w polskiej polityce gospodarczej nastąpiła w 2015 roku. Główne kierunki działań zostały skierowane na cele socjalne. Zamierzenia w tym zakresie zostały zrealizowane. Na sfinansowanie wielkich programów socjalnych (np. 500+) zebrane zostały środki między innymi z uszczelnienia systemu podatku VAT czy też podatku bankowego. Dalsze zwiększanie wydatków na cele socjalne może znacząco oddziaływać negatywnie na gospodarkę, bowiem na ich sfinansowanie prawdopodobnie potrzebne będą dodatkowe wpływy do budżetu pochodzące z nowych podatków czy danin. Te nowe podatki prowadzą do powstania klina podatkowego, który prowadzi do zmniejszenia zarówno produkcji, jak i konsumpcji.

Dobra polityka gospodarcza to polityka wewnętrznie spójna. Ten warunek nie do końca został spełniony w ramach obecnie prowadzonej polityki. Rząd twierdzi, że będzie dążył do wzrostu konsumpcji i inwestycji. Realizacja tych założeń w tym samym czasie jest niemożliwa.

Na przestrzeni ostatnich 25 lat dobra współpraca z otoczeniem zewnętrznym sprzyjała procesom rozwojowym gospodarki. O te dobre stosunki należy również zabiegać obecnie.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BARCZYK R., KOWALCZYK Z., *Metody badań koniunktury gospodarczej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, s. 9.
- [2] *Bariery w napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, Polska Agencja Informacyjna i Inwestycji Zagranicznych, Warszawa 2015.
- [3] BISKUP J., *Chiny*, [w:] *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2011-2014*, IBRKK, Warszawa 2012, s. 107.
- [4] GADOMSKI W., *Wolny rynek i jej krytyk*, „Gazeta Wyborcza” z 1 X 2002; dod. „Gospodarka”, s. 27-29.
- [5] KOŁODKO G., *Nowy Pragmatyzm czyli ekonomia i polityka dla przyszłości*, „Ekonomista” 2014, nr 2, s. 161-180.
- [6] KOTYŃSKI J., *Koniunktura i handel światowy – podstawowe tendencje*, [w:] *Koniunktura gospodarcza świata i Polski w latach 2015-2018*, IBRKK, Warszawa 2018, s. 16.
- [7] ŁASZEK A., TRZECIAKOWSKI R., *Finanse publiczne zamiast naprawy – psucie*, [w:] *Raport Perspektywy dla Polski. Polska gospodarka w latach 2015-2017 na tle lat wcześniejszych i prognozy na przyszłość*, FOR, Warszawa 2017, s. 51.
- [8] MIŁO W., *Polskie Wydawnictwo Naukowe*, Warszawa 2000; P.H. Dembiński, *Finanse po zawale. Od euforii gospodarczej do gospodarczego ładu*, Emka, Warszawa 2011.
- [9] SKIBELSKI R., *Keynes. Powrót mistrza*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2012.

- [10] MISALA J., *Nowe zjawiska i tendencje w gospodarce światowej*, „Zeszyty Naukowe SGH” 2009, s. 26, 28.
- [11] OZIEWICZ E., *Przemiany we współczesnej gospodarce światowej*, Warszawa 2016.
- [12] *Perspektywy dla Polski. Polska gospodarka w latach 2015-2017 na tle lat wcześniejszych i prognozy na przyszłość*, FOR, Warszawa 2017, s. 24.
- [13] *Program konwergencji, Aktualizacja 2016*, Ministerstwo Finansów, Raporty, Warszawa 2016.
- [14] SOŁOW R., *Technical change and the aggregate production function*, „Review of Economics and Statistics”, VIII 1957, No. 39, pp. 312-320.
- [15] Uchwała Rady Ministrów nr 14/2016 z 16 lutego 2016 r.
- [16] WOŹNIAK M.G., *Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2004, s. 10.